

УДК: 316.347:316.647.5:37.011.32

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ  
МІЖЕТНІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ  
У СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ  
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ  
УКРАЇНИ**

**Е.О. МАНЖОС**, канд. педаг. наук,  
старший викладач

**О.С. МАТІЄНКО**, канд. педаг. наук,  
доцент

Вінницький національний аграрний  
університет

*В статті уточнюється сутність поняття “міжетнічна толерантність” як здатність людини проявляти терпимість до малознайомого способу життя представників інших етнічних спільнот, їх поведінки, почуттів, ідей думок, тощо. Та розкриваються особливості виховання міжетнічної толерантності у студентів аграрних навчальних закладів України.*

**Ключові слова:** міжетнічна толерантність, виховання, студент, аграрні заклади, особливості формування

**Літ.9.**

**Актуальність проблеми**

Виховання – поняття багатозначне, розглядається як суспільне явище, діяльність, процес, цінність, система, вплив, взаємодія. Виховання в широкому соціальному сенсі є впливом на людину суспільства в цілому; в широкому педагогічному сенсі виховання є цілеспрямованою перетворювальною діяльністю, здійснюваною системою навчальних закладів; у вузькому педагогічному сенсі – виховною роботою, спрямованою на формування у студентів певних якостей, поглядів, переконань; у ще вужчому значенні – розв’язання конкретних виховних завдань [5].

Виховання такої моральної якості, як міжетнічна толерантність, набуває особливої значущості в теперішній час у нашому суспільстві. Тому необхідна зорієнтованість навчально-виховного процесу на виховання міжетнічної толерантності у студентської молоді.

**Аналіз останніх досліджень.**

У наукових працях як українських, так і зарубіжних науковців з філософії, правознавства, соціології, політології, психології, педагогіки інтенсивно досліджується характер міжетнічних відносин, розробляються підходи до формування стратегії безконфліктного розвитку суспільства. Про важливість і складність цієї проблеми свідчать дослідження перспектив етнополітики української держави (В. Євтух, М. Обозов та інші), прав людини в поліетнічному суспільстві (О. Кушніренко, В. Мицик, Д. Шелест та інші), змісту політико-правового стану етнічних спільнот України (В. Войналович, М. Генік, Т. Горбань, О. Жерноклеєв, Ю. Зінченко, В. Котигоренко та інші), етнополітики (О. Бахмакова, В. Іорданський, В. Комаров, О. Майборода та

інші), сприяння утвердженню толерантності у поліетнічному суспільстві (Н. Беліцер, Б. Євтух, І. Кресіна, Т. Пилипенко та інші), виховання культури міжетнічних відносин молоді (Л. Васильєв, З. Гасанов, Г. Назаренко, Н. Олефір та інші).

Різноманітні аспекти виховання міжетнічної толерантності досліджували видатні українські та зарубіжні науковці: психологи (І. Бех, О. Кононко, О. Леонтєв, А. Маслоу та інші), педагоги (Л. Бернадська, Л. Канішевська, Е. Койкова, О. Матієнко, К. Романюк, А. Сиротенко, Г. Солдатова та інші), соціологи (Г. Бутигін, С. Оксамитна, В. Портянкіна, О. Швачко). Однак проблема виховання міжетнічної толерантності студентів в умовах позааудиторної діяльності ВНЗ ще не ставала предметом спеціального розгляду, що зумовлює потребу окремого її вивчення.

**Метою нашого дослідження** є уточнити сутність поняття “міжетнічна толерантність” та розкрити особливості виховання міжетнічної толерантності у студентів аграрних навчальних закладів України.

#### **Виклад основного матеріалу.**

У контексті нашого дослідження особливо важливим є уточнення сутності поняття „міжетнічна толерантність”. Ми спираємося на твердження В. Євтуха, що толерантність міжетнічна (від латин. *tolerare* – терпіти) – це терпиме ставлення представників однієї етнічної спільноти до представників іншої спільноти, до відмінних культурницьких традицій, готовності до позитивної взаємодії з носіями різноманітних етнічностей. Поява й функціонування поняття „міжетнічна толерантність” пов’язана з поліетнічним, полікультурним докільям, структуризація якого визначається наявністю різноманітних етнокультурних спільнот та політикою владних органів щодо цього феномена. Парасольковим терміном й поняттям, від яких походить „міжетнічна толерантність”, безумовно, виступає багатогранне поняття „толерантність” [3].

Визначення міжетнічної толерантності дає С. Щеколдіна. З одного боку, міжетнічна толерантність, на її думку, є терпимістю до всього іншого, яка проявляється в конфліктних ситуаціях взаємодії з представниками інших етносів. З іншого – це вміння враховувати „презумпцію національної невинності”, тобто вміння виносити судження про конкретних людей, не ґрунтуючись на сформованих етнічних стереотипах [9].

У свою чергу О. Кихтюк зазначає, що етнічно-толерантна особистість має сукупність пізнавальних, емоційних і мотиваційних властивостей, що формується і розвивається у сприятливому соціальному середовищі і забезпечує толерантне ставлення, толерантну міжособистісну і комунікативну взаємодію з представниками інших етнічних груп [6].

Поза всяким сумнівом, стійкі установки на толерантність відкривають перспективи для утвердження такого феномена, як міжетнічна солідарність, котра за певних обставин попри усі політичні настрої, або ж і політичні

доктрини, може відіграти вирішальну роль у консолідації українського суспільства як на рівні національних меншин (скажімо, міжетнічні об'єднання громадських організацій меншин), так і у більш широкому контексті.

Досліджуючи педагогічні умови виховання міжетнічної толерантності дітей старшого дошкільного віку, К. Романюк визначає міжетнічну толерантність як особистісну якість, яка передбачає розуміння і сприйняття іншої культури, позитивне ставлення до відмінностей, виявляється у доброзичливому ставленні до представників інших культур, бажанні взаємодіяти з ними [8].

Аналіз дефініцій складових поняття „міжетнічна толерантність” з точки зору різних наукових напрямів дозволяє відзначити його багатоаспектність, складність і дає підстави вважати, що міжетнічна толерантність – це особистісне утворення, одна із важливих результатів розвитку індивіда, що визначає його спрямованість і специфіку самореалізації в суспільстві.

Це поняття є узагальненням соціального досвіду особистості, що формує її етнічну самосвідомість і етнічну ідентифікацію.

Міжетнічна толерантність передбачає взаєморозуміння між етнічними спільнотами, спонукає до сприйняття етнічної різноманітності цінностей, проявляється у налагодженні активної взаємодії з носіями різних етнічностей на засадах визнання прав і свобод людини.

Розглянуті нами наукові джерела з означної проблеми дозволили зробити висновок, що міжетнічна толерантність – складне інтегративне особистісне утворення, що характеризується здатністю людини з повагою ставитися до ціннісних поглядів, інтересів, суджень, вірувань людей інших національностей, прагненням зрозуміти та досягнути конструктивної взаємної злагоди без зовнішнього підкріплення (тиску, насильства) і виявляється в емоційно-ціннісному ставленні особи до людей інших національностей, навколишнього середовища, самої себе; умінні вступати в діяльнісний контакт, взаємодіяти з представниками інших етнічних груп. Міжетнічна толерантність визначається сформованими в особистості установками, звичками, світоглядом; підлягає цілеспрямованому вихованню й самовихованню.

Основними завданнями виховання міжетнічної толерантності студентів аграріїв є:

- поглиблення і розширення знань щодо міжетнічної толерантності, умінь і навичок реалізувати ці знання, задоволення їхніх запитів, розвиток розумових здібностей, формування наукового світогляду з цієї проблеми;
- організація взаємодії студентів для налагодження толерантних міжетнічних взаємин;
- організація спілкування студентів у колективі з молодшими, дорослими, викладачами, батьками на засадах толерантності;
- організація різноманітної практичної діяльності (пізнавальної, естетичної, літературної, художньої, музичної, екологічної тощо), що сприяє

розвитку особистості, знайомству з особливостями і традиціями представників різних етнічних груп України;

- формування моральних якостей, культури поведінки, правової обізнаності щодо міжетнічної толерантності;

- моральне становлення особистості, формування суспільно значущих мотивів, дотримання принципів міжетнічної толерантності.

Вивчаючи особливості процесу формування міжетнічної толерантності, українські науковці В.Заслуженюк та В.Присакар визначають такі особливості, що, на наш погляд, є основоположними під час формування цієї якості у студентів, а саме: а) виховання на традиціях національних культур; б) урахування національного, етнічного та релігійного складу студентського колективу; в) єдність патріотичного, національного виховання й культури міжнародного спілкування; г) урахування особливостей і специфіки кожної навчальної дисципліни для виховання й розвитку особистості в умовах полікультурності; д) єдність національної самосвідомості та дій особистості в міжнародному спілкуванні; е) опора на кращий досвід, досягнення ефективності та дієвості виховання культури міжнародного спілкування [4].

Крім того, необхідно відзначити, що під час процесу формування міжетнічної толерантності серед студентів, фахівці відзначають, значну гальмівну роль етнофобій, які мають коріння в негативній оцінці своєї етнічної групи. Саме відсутність позитивної оцінки свого етносу і переживання національного комплексу меншовартості приводять до того, що спрацьовує психологічний захист, і студент не сприймає культуру інших народів, звинувачує їх у всіх смертних гріхах. Тому формування позитивної оцінки своєї етнічної групи є однією з основних і важливих складових комплексу заходів, направлених на формування здорової міжетнічної обстановки. Особливістю української системи вищої освіти є опора переважно, на загальносвітові зразки культури. Її завдання – виховувати особистість на рівні досягнень світової культури (прилучити, навчити, користуватися тощо). Втім механізми включення особистості студента в безпосереднє соціальне життя більше пов'язані з особливостями конкретної соціальної ситуації. З цією особливістю пов'язані механізми соціальної адаптації (дезадаптації) молодих фахівців. Тому завдання педагогіки – створити таку систему виховання, яка б забезпечувала функціонування механізмів розвитку культури особистості, формування образу людини [2].

В цілому, на процес формування міжетнічної толерантності впливають, також, студентське середовище. Тому особливістю формування міжетнічної толерантності, у вітчизняних освітніх умовах, повинна існувати суттєва державна підтримка у вигляді національної освітньої політики. Саме в умовах державної освітньої політики стає можливим формування загальної система цінностей і установок, що забезпечують єдність багатонаціонального українського суспільства [7].

В умовах багатонаціонального регіону, яким є Україна, наступною особливістю процесу формування міжетнічної толерантності студентів є цілеспрямоване формування норм і еталонів толерантності, що відображають специфіку соціального та історичного досвіду життя народів, що проживають в країні, формування уміння долати конфліктні ситуації, розвиток інтересу до історико-культурної спадщини народів, що проживають в Україні. Освоєння, розуміння і ухвалення іншої національної культури – важлива вимога нашого часу. Цю роботу необхідно починати вже в початковій школі, де вища освіта лише відшліфовує закладені базові знання та навички толерантного мислення та поведінки [1].

Отже, як висновок, хотіли би зазначити, що міжетнічна толерантність – це здатність людини проявляти терпимість до малознайомого способу життя представників інших етнічних спільнот, їх поведінки, почуттів, ідей думок, тощо. Це повага і розуміння до людей, що живуть поруч.

Сформувати міжетнічну толерантність у студентів аграрних навчальних закладів означає розвинути їхню рефлексію, усвідомлення себе як представника конкретного народу, носіїв певних суспільних цінностей, соціально корисною особистістю, любити і поважати як власну культуру, так і культуру інших народів.

#### Список використаної літератури

1. Бондаренко В.В. Мовленнєва культура як елемент управлінського етикету // Педагогіка толерантності. – 2001. – № 3 – 4 (17 – 18). – С. 179 – 185.
2. Грива О.А. Соціально-педагогічні основи формування толерантності у дітей і молоді в умовах полікультурного середовища. – К., 2005. – 228 с., с.143.
3. Євтух В. Б. Етнічність : енциклопедичний довідник / В. Б. Євтух. – К. : ФЕНІКС, 2012. – 396 с.
4. Заслуженюк В.С., Присакар В.В. Соціально-педагогічні проблеми виховання в учнів культури міжнаціонального спілкування // Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. / Редкол.: В.О.Зайчук (гол. ред.) та ін. – К: ІЗМН, 1997. – Вип.19. – С.65-77.
5. Канішевська Л. В. Теоретико-методичні основи виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.07 / Канішевська Любов Вікторівна. – К., 2011. – 476 с.
6. Кихтюк О. В. Психологічні особливості формування етнічної толерантності у студентської молоді : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психолог. наук. : спец.19.00.07 “Педагогіка та вікова психологія” / Оксана Василівна Кихтюк. – Луцьк, 2010. – 20 с.
7. Колісник В. Криза виховання в Україні не є безпосереднім наслідком загальної кризи суспільства. – 1999. – № 3/4. – С.103 – 113.

8. Романюк К. О. Педагогічні умови виховання міжетнічної толерантності дітей старшого дошкільного віку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.08 “Дошкільна педагогіка” / К. О. Романюк. – Одеса, 2014. – 21 с.

9. Щеколдина С. Д. Тренинг толерантности / С. Д. Щеколдина. – М. : Ось-89, 2004. - 80 с.

### Список використаної літератури у транслітерації / References

1. Bondarenko V.V. Movlennyeva kul`tura yak element upravlins`kogo ety`ketu // Pedagogika tolerantnosti. — 2001. — № 3-4 (17-18). — S. 179 — 185.

2. Gry`va O.A. Social`no-pedagogichni osnovy` formuvannya tolerantnosti u ditej i molodi v umovax polikul`turnogo seredovy`shha. – K.,2005. – 228 s., s.143.

3. Yevtux V. B. Etnichnist` : ency`klopedy`chny`j dovidny`k / V. B. Yevtux. – K. : FENIKS, 2012. – 396 s.

4. Zasluzhenyuk V.S., Pry`sakar V.V. Social`no-pedagogichni problemy` vy`xovannya v uchniv kul`tury` mizhnacional`nogo spilkuvannya // Novi texnologiyi navchannya: Nauk.-metod. zb. / Redkol.: V.O.Zajchuk (gol. red.) ta in. – K: IZMN, 1997. – Vy`p.19. – S.65-77.

5. Kanishevs`ka L. V. Teorety`ko-metody`chni osnovy` vy`xovannya social`noyi zrilosti starshoklasny`kiv zagal`noosvitnix shkil-internativ u pozaurochnij diyal`nosti : dy`s. ... doktora ped. nauk : 13.00.07 / Kanishevs`ka Lyubov Viktorivna. – K., 2011. – 476 s.

6. Ky`xtyuk O. V. Psy`xologichni osobly`vosti formuvannya etnichnoyi tolerantnosti u students`koyi molodi : avtoref. dy`s. na zdobuttya nauk. stupenya kand. psy`xolog. nauk. : specz.19.00.07 “Pedagogika ta vikova psy`xologiya” / Oksana Vasy`livna Ky`xtyuk. – Lucz`k, 2010. – 20 s.

7. Kolisny`k V. Kry`za vy`xovannya v Ukrayini ne ye bezposerednim naslidkom zagal`noyi kry`zy` suspil`stva. — 1999. –№ 3/4. — S.103 — 113., s. 110

8. Romanyuk K. O. Pedagogichni umovy` vy`xovannya mizhetnichnoyi tolerantnosti ditej starshogo doshkil`nogo viku : avtoref. dy`s. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk : specz. 13.00.08 “Doshkil`na pedagogika” / K. O. Romanyuk. – Odesa, 2014. - 21 s.

9. Shhekoldy`na S. D. Treny`ng tolerantnosty` / S. D. Shhekoldy`na. - M. : Os`-89, 2004. - 80 s.

**АННОТАЦИЯ**  
**ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ МЕЖЭТНИЧЕСКОЙ**  
**ТОЛЕРАНТНОСТИ У СТУДЕНТОВ АГРАРНЫХ УЧЕБНЫХ**  
**ЗАВЕДЕНИЙ УКРАИНЫ / МАНЖОС Е. О., МАТІЄНКО О. С.**

*В статье уточняется сущность понятия «межэтническая толерантность» как способность человека проявлять терпимость к малознакомому образу жизни представителей других этнических народов, их поведения, чувств, идей и мыслей. Раскрываются особенности формирования межэтнической толерантности у студентов аграрных учебных заведений Украины.*

**Ключевые слова:** *межэтническая толерантность, воспитание, студент, аграрные заведения, особенности формирования.*

**ANNOTATION**  
**FEATURES OF FORMATION OF INTERETHNIC TOLERANCE IN**  
**STUDENTS OF AGRARIAN ESTABLISHMENTS OF UKRAINE /**  
**MANZHOS E.O., MATIENKO A.S.**

*The article clarifies the essence of the concept “interethnic tolerance” as the ability of a person to show tolerance for unfamiliar way of life of representatives of other ethnic communities, their behavior, feelings, ideas and thoughts, and etc. And the peculiarities of upbringing of interethnic tolerance of students of agrarian educational establishments of Ukraine.*

**Keywords:** *interethnic tolerance, upbringing student, educational establishments, formation.*

**Авторські дані**

**Манжос Ельвіра Олександрівна** – старший викладач кафедри української та іноземної мов Вінницького національного аграрного університету (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3. e-mail: manzhos@vsau.vin.ua)

**Матієнко Олена Степанівна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української та іноземної мов Вінницького національного аграрного університету (21008, м. Вінниця, вул. Сонячна, 3. e-mail: helena@vsau.vin.ua)